Pap István életútja és munkássága

FARKAS ZOLTÁN

Életútja

Farkas Zoltán az Osztrák–Magyar Monarchia idején látta meg a napvilágot 1915. február 23-án az Alsófehér megyei Verespatakon, ahol szülei tanítók voltak. Édesapja, Pap Sámuel, unitárius vallású székelyszentmihályi gazdálkodó családból származott. Székelykeresztúron végezte a tanítóképzőt, ahonnan Verespatakra nevezték ki. Nem ismerjük a család mozgásának pontos mozzanatait, csak következtetni lehet arra Pap István özvegyének közlései alapján. 1899–1900 körül kerültek Verespatakra, itt ismerkedtek meg és házasodhattak össze. Valószínűleg 1920 után, amikor ellenségessé vált az ottani románság hangulata és a hatóságok is meg akarták akadályozni a magyar nyelvű oktatást a Mócvidéken, 1920–21-ben kérhették áthelyezésüket a Székelyföldre. Először egy évig Székelyderzsen tanítottak, azután Alsóboldogfalván jutottak révbe.

Az elemi iskolát Alsóboldogfalván végezte, majd a székelykeresztúri Unitárius Gimnáziumban érettségizett 1931-ben, utána beiratkozott a kolozsvári I. Ferdinánd Királyi Egyetem matematika szakára. Itt tanult 4 évet 1936-ig, majd 1938-ban jelentkezik a kolozsvári Mezőgazdasági Főiskolára, ahol 1941-ben megszerzi a 3 éves szakmai oklevelet, és ugyanitt két évig (1941–1942-ben) tanársegédként működik. 1942-től már adjunktus a gyakorlati tanszéken és a tangazdaság vezetője.

A tangazdaság vezetése háborús időben igen nehéz feladatként nehezedett a fiatal szakemberre, de már ekkor is remekül kiállta a próbát. Álmatlan éjszakáin számítgatott, hogy a munkások pontosan megkapják bérüket, családjuk ne nélkülözzön. Közben 1943–44-ben elvégzi a IV. évet a főiskolán s megszerzi a 4 éves mezőgazdász (mérnöki) oklevelet. Jeles tanárai közül önéletírásában kiemeli: dr. Ioan Prodan, dr. Cornel Bodea akadémikusokat, dr. Máriássy Béla, dr. Farkas Árpád, Kós Károly, Döri Lajos, dr. Mudra Alajos kiváló tanárokat és tanszékvezetőket.

1944 nyarán mozgósítják és zászlós rangban frontszolgálatra küldik Szeretfalvára. Időközben lábfájdalmai miatt beutalják a kolozsvári katonakórházba, s visszavonuláskor a kórházat is nyugat felé menekítik.

A tangazdaság irodájában dolgozott Korbuly Irma, későbbi felesége is, a tangazdaság növénytermesztési részlegének lett a vezetője, ezt követően az ICAR (Román Mezőgazdasági Kísérleti Intézet csanádi, majd aranyosgyéresi kísérleti állomáson működött. Tóth Tibor tanár

felvette a Főiskola tangazdaság irodájába. Pap István és Irma között baráti kapcsolat alakult ki, de csak a háború végeztével vált kapcsolatuk házassággá.

A háború végén fogságba vetik. Valószínűleg más fogolytársai útvonalán: Székesfehérvár, Temesvár lágerein át a focsani-i gyűjtőtáborba kerül. Útközben Héjasfalván kidobott egy cetlit, amit a vasúti pályamester megtalált és átadott szüleinek: „Itt vittek keresztül Focșaniba, Pista". Innen 1945. július első napjaiban az Uráltól keletre Szerlovszki, Cseljabiusztól északkeletre, zord Szibériába vitték, s július végére a Heszta nevű tőzegkitermelő táborba került. Pap István kevés szót értett oroszul, de egy kezébe került újságból[1] megismerte az orosz betűket, és jó nyelvérzékének köszönhetően hamar megtanult oroszul, ezért, valamint fájós lába miatt irodai beosztásba került. A fogolytáborból valószínűleg 1948. május végén vagy június elején indulhattak haza, s június 28-án ért Alsóboldogfalvára.

November 11-én megesküdtek Irmával, s megpróbáltak otthont teremteni Pap István szüleinél. Időközben Pap Istvánt többször sürgették, hogy menjen vissza a kolozsvári mezőgazdasági főiskolára. Sokáig habozott, végül elfogadta a gyakorlatvezetői kinevezését a Lám Béla professzor által vezetett gépesítési tanszékre. 1949 őszén felköltözött Kolozsvárra, és nemsokára eljött Alsóboldogfalváról felesége újszülött kisfiúkkal, István Emánuellel (1949. jún. 12.) Irma szüleihez Aranyosgyéresre. Így, ha nem is lakhattak együtt, mert Kolozsváron nem kaphatott lakást családja számára, de legalább hétvégén együtt lehettek. Itt, Aranyosgyéresen születtek leányai, Katalin Mária (1950. dec. 22-én) és Ida Jolán (1952. aug. 16-án).

Gépészmérnöki végzettség nélkül nem maradhatott a Mezőgazdasági Gépesítési Tanszéken, ezért átváltott az állattenyésztésre. Ennek minden részágazatát „végigjárta". A mezőgazdasági kar állattenyésztési tanszékének előadótanára volt 1952–1975-ig (nyugdíjazásig). A főiskolára való visszatérése után nem bérelt lakást, a katedrafőnök, dr. Negontiu Emil beleegyezésével az irodájában lakott.

Időközben megoldódott lakásgondjuk is. A kolozsvári Szélső utca folytatásaként új utcarészt nyitottak, ahol a jobb oldali telkeket a Mezőgazdasági Főiskola alkalmazottai igényelhették és megvehették. Így vált Pap István telektulajdonossá 1955-ben, és elkezdődött az „építőtelepi" munka 1955-ben, ami két éven keresztül igénybe vette a család minden tagjának erejét. 1957-ben már beköltözhettek az alagsorba, így ezentúl már senkinek sem kellett ingázni, majd egy évre rá elkészült a kényelmes lakásuk. Életmódja nyugodtabbá vált, de továbbra is a tanszéken töltötte a nap java részét.

Nyugdíjazás után sem hagyta abba a szakmai tevékenységet. Folytatta a szaktanácsadást, a terepmunkát, az államvizsga-dolgozatok irányítását, a szakcikkek közlését is.

[1] Szatmáry Ferenc emlékezése: *Pap István bölcsessége*. Erdélyi Gazda Kalendáriuma 2000. Erdélyi Gazda Kiadó, 1999. 159.

Katalin leányának Belgiumba való kitelepedése után többször meglátogatta leányát, és 1988-ban, de főleg 1989-ben hosszabb időt töltött Brüsszelben. Volt ideje arra, hogy egy elképzelt „kerekasztal" résztvevőinek kifejtse véleményét a létért való küzdelemről tájainkon.[2] Ezeket is, akárcsak a többi kéziratát, özvegye gondozza. Unokái megkezdték a hagyaték elektronikus feldolgozását.

A rendszerváltás után az EMGE utódjaként megalakult az RMGE, a Romániai Magyar Gazdák Egyesülete (1990. márc. 25.). Megalakulásától kezdődően a sok jó ötlettel tápláló dr. Pap István tanár urat szakmai tudása és gazdag tapasztalata elismerése jeléül az 1990. május 5-i közgyűlés tiszteletbeli elnökévé választotta. Részt vett az újraalakult szervezet (RMGE) programjának kidolgozásában is. A mezőgazdaság minden ágazatára vonatkozóan alapos elemzés alapján előterjesztett javaslataival próbálta sínre terelni az egyesület tevékenységét. Részt vállalt az újraindított *Erdélyi Gazda* profiljának kialakításában, az ezüst- és aranykalászos tanfolyamok újraindításában, valamint 1994-ben az illyefalvi LAM Alapítvány által szervezett gazdatanfolyam megszervezésében, tantervének előkészítésében, illetve előadássorozat megtartásában.

Egyik Kovászna megyei gazdatanfolyamon annyira átfázott, hogy tüdőgyulladást kapott és betegen került haza Kolozsvárra. Február 3-án érkezett haza, másnap reggel beutalták a 3. számú Klinikára, ahol nem eléggé szakszerű kezelés után február 5-én elhunyt.

Temetésén az unitárius egyház szertartása után dr. Csávosy György RMGE-elnök és dr. Szatmáry Ferenc volt fogolytársa mondott búcsúztatót.

2. Munkássága

2.1. A tanár

Ő a TANÁR, mindig is Tanár úrnak szólítottuk (csak magunk között neveztük Pista bácsinak). Egész életét a tanításnak szentelte. Azért tanult és olvasott el mindent, ami a keze ügyébe került, hogy másokat minél többre és eredményesebben taníthasson. Érdekesebb olvasmányait másoknak is ajánlotta. Saját feljegyzéseiből tudjuk, mikor mit tanított: 1941–42 között tanársegéd a gyakorlati tanszéken; 1942–44 adjunktus a gyakorlati tanszéken; mezőgazdasági gyakorlati alapismeretek üzemtechnikai és üzemvezetés gyakorlat, nyilvántartási és könyvelési gyakorlat; 1949-től a mezőgazdasági gépesítési tanszéken: gépelemek, mezőgazdasági gépek, erőgépek gyakorlata. 1952–1975 között az állattenyésztési tanszéken tanított: mezőgazdasági állattan, a háziállatok bonctana és élettana, általános állategészségtan, halászat és haltenyésztés, vadászat és vadgazdaságtan, selyemhernyó-tenyésztés, legelőgazdálkodás, takarmányozástan, állattenyésztéstan.

[2] *Kerekasztal.* Kézirat.

Matematikai képzettsége révén minden elméleti és gyakorlati tudását számításokra alapozza. Közgazdászi gondolkodását számos írásban, előadásban bizonyította. Kitűnő tanára lehetett volna akár ennek a szakmának is. Kiválóan ismerte az üzemszervezés és a vezetés elméletét és gyakorlatát, s jeles gombaszakértő volt. Szakmájában polihisztornak számított. Igen gazdag volt ötletekben, kivitelezésben pedig kitartó.

Tanított a katedrán, gyakorlatokat, diáktudományos kört vezetett, tanított kirándulásokon vagy az utcai sétálgatások alkalmával. Előadást tartott zsúfolt termekben, de akár egy személynek is. Minden esetben másképpen mutatta be ugyanazt a témát. Mindig szabadon adott elő, sokszor földrajzi-történelmi irányba is elkalandozott, ami még érdekesebbé tette előadását. Kiválóan, tömören fogalmazott, órái élvezetesek voltak. Óráit a vezetőség korán reggelre és estére tette. Panaszára az akkori rektor, Negriţiu Emil azt válaszolta: ,,Pista, a te óráidra akkor is elmennek a hallgatók, máséra nem''. Szinte egész napját a katedrán töltötte, de sohasem tétlenül: vagy írt, vagy olvasott. Nagyon örvendett annak, ha volt tanítványai felkeresték. Az elején kérdezősködött, a felvetett témákra, gondokra megoldást keresve hosszas fejtegetésbe kezdett. Minden alkalommal feltöltődve távoztunk. Napokig folytattuk az abbahagyott gondolat menetét.

Verespataki gyermekévei alatt jól megtanult románul, és román nyelven is ugyanolyan érdekfeszítő előadásokat tartott, mint magyarul. Számos tanulmányát magyarul és román nyelven is megírta. Volt olyan dolgozata is, amelyet németül is közölt. Egyetemi kurzusait román nyelven írta, az elsőt 1964-ben *Állattenyésztési gyakorlatok* címen (1966., II. kiadás), a másodikat, az *Állattenyésztéstan*t 1966–67-ben, amelyet 1973-ban adott ki. Külön foglalkozott a részletes állattenyésztéssel is. Kéziratban maradtak a *Szarvasmarha-tenyésztés*, *Sertéstenyésztés*, *Juhtenyésztés* és *Lótenyésztés* kurzusai.

2.2. A népnevelő

Pap István nemcsak a főiskolán tanított: kivette részét a népnevelésben is. Saját feljegyzéseiből idézünk.[3]

„Szabadegyetem: Aranyoslónán voltam egy évig vezetője, Kolozsváron többször tartottam szakmai előadásokat, valamint a Torockói és a Kövendi népfőiskolán.

Televízió: A „ dalnokról jelentem” két évig tartó sorozatnak voltam a tanácsadója és szereplője: a bukaresti magyar nyelvű adás keretében havonta egy adása volt, ami havonta legalább egy heti munkát jelentett. Szórványosan és alkalmilag más adások keretében is szerepeltem, a televíziós adásokban mint a természeti szénsavas vizek és források felhasználása, a környezet elszennyezése, falvaknak nyújtandó gyors segély stb.

[3] Pap István szakmai beszámoló 2., 3., 4.

Rádió: a kolozsvári helyi adó keretében nagyon sok szakmai adást tartottam magyarul, kevesebbet románul. Ez a munkásság hosszú éveken át tartott.

Egyéb: éveken keresztül számos faluban a téli mezőgazdaság szaktanfolyam alkalmi vagy rendszeres előadója /Kolozsvár, Apahida, Harasztos, Gazdagbágyon, Magyar Lóna, Aranyos Rákos, Kis Petri stb. Külön brigádosoknak és elnököknek rendezett szaktanfolyamra kirendelve Csíkszeredára, Szatmárra, Kolozsvárra.

Külön időrabló tevékenység volt több mint tíz éven át 1951–1964 között a mezőgazdasági nagyüzemek tervezésének, szervezésének, irányításának elvi és gyakorlati tanácsolása, „megsegítése". Ehhez az ötvenes évek elején adták ki az utasítást, hogy t. i. be kell vezetni a Szovjet Unióban alkalmazott „Williámsz"-féle herefüves vetésforgókat. Ezt személyesen elleneztem. A reám kiosztott két gazdaságban /:Miriszló és Enyedszentkirály :/ kidolgoztam a vázlatos üzemtervet, s ezeken bemutattam, hogy a vetésforgó nem a célja, hanem a függvénye az üzemgazdálkodásnak. A dolgozathoz csatolt memoriumot az akkor központi párthatóságok irányadónak fogadták el: hogy t.i. hazánkban mind a természeti – éghajlati, terepadottságok, mind pedig a közgazdasági viszonyok annyira változatosak, hogy nem lehet az üzemekre egyetlen kaptafára szabott tervet ráhúzni, anélkül, hogy mélyen ne veszélyeztessük az egész termelést. A tervet alulról kell felépíteni stb.

Külön országos és megyei szervezeteket hoztak létre a tervezésre és ezek tíz évnél tovább működtek. Több mint 60 Termelőszövetkezet szervezésében vettem részt, mint tanácsadó, egy hatalmas állami gazdaság Kőhalom/Rupea-i/ több mint 6000 hektáros komplexum tervezésében is közreműködtem. Ez mindaddig tartott míg fejtetőre nem állították az egészet, a tervet nem alulról kell építeni, hanem akárcsak az iparban központilag kell megszabni és lebontani egységekre. Ezzel az egész agrárágazat kényszerzubbonyba került, amit aztán nagymértékben meg is sínylett. Ettől az időtől fogva többnyire beteg gazdaságok gyógykezelésénél vettek igénybe.

Megjegyzem: ennél fáradságosabb és hálátlanabb feladatot alig lehetett elképzelni. Minden létező és elképzelhető hatóság, szervezet, intézmény, kezdve a párthatóságokkal, folytatva a szakszervezetekkel, a patronáló ipari üzemekkel, a mezőgazdaság vezérigazgatósággal, el egészen a nőszövetségig, járta az üzemeket és osztogatta a légből kapott utasításokat. Még csak annyit sem érhettünk el, hogy ezeket írásban adják ki, írják alá és feleljenek érette. A nagy divat a telefonon kiadott felelőtlen parancsolgatás volt. Ha eredmény mutatkozott, akkor mindenki belekapaszkodott, ha baj lett, mindenki másra mutogatott. Csakhogy az ingyen és bérmentve végzett munka úgy fogyasztotta az időt és fáradságot, hogy a hivatalos teendőkre sokszor csak az éjszaka maradt.

A könyvek, tankönyvek szakcikkek jegyzékét külön mellékelem. A tudományos, ismeretterjesztő, népszerűsítő szakcikkek számát nem tartottam számon, de utána gondolva jóval meghaladják az ezret (minimálisan évente 30 írás X 35 év =1050).[4]

Jóformán minden magyar nyelvű sajtótermékbe írtam sorozatokat és írok a mai napig[5]. Fontosabb lapok: Korunk, Előre, Falvak Dolgozó Népe, majd Falvak Népe, A Hét, Művelődés, Ifjúmunkás, Igazság, Hargita, Megyei Tükör, Brassói Lapok, Marosvásárhelyi Vörös Zászló, Nagyváradi Napló, Aradi Vörös Zászló, Szabadság, Dolgozó Nő, Családi Tükör, Aranyosvidék, stb."[5]

Igen szeretett vitatkozni, főleg ha méltó partnerre talált, úgymint Nagy Miklósra. Egy ilyen esetet örökített meg Cseke Péter:[6]

„A hetvenes években nem egy alkalommal abban a szerencsében volt részem, hogy egy erdélyi mezőgazdasági szakírás nagy triászát elkísérhettem falujárásaira. Megtörtént, hogy csak Nagy Miklós és Pap István vállalkozott az útra, s ilyenkor a Falusi Könyvhónap rendezvényeinek a szervezői engem kértek meg: előjáróban szóljak „két szót" róluk a hallgatóságnak. Amennyiben tőlem tellett, igyekeztem eleget tenni a kívánalomnak, de most már bevallhatom: többnyire azért mentem szívesen velük (olykor mínusz 30^0C-os hidegben is, például Hargita megyébe), hogy őket jobban megismerhessem.

Mert rendszerint mi történt? Bevezető számaim után felállt Nagy Miklós, és olyan eszmefuttatást tartott a világ mezőgazdaságának időszerű kérdéseiről, hogy a jelenlevőkben nem maradt semmi kétely: ha ennyire ismeri a tőlünk oly távol eső országok mezőgazdálkodását is, mi mindent tudhat a mienkről! Pap István közben alig néhány kulcsszót jegyzett fel noteszomból kitépett papírlapra, s ahogy ő vette át a szót, máris igyekezett „cáfolni" mindazt, amivel – a hazai viszonyok ismeretében – Nagy Miklós gondolatmenetéből nem értett egyet. Amiként ennek a fordítottja is megtörtént nemegyszer. Persze a hallgatóság egykettőre felismerte: az egész szellemi „tűzijáték" azért zajlik, hogy őket meggondolkoztassa, önálló vélemény kialakítására késztesse. Az utóhatás sosem maradt el: ha kezdetben bátortalanul is szállingóztak, később annál magabiztosabban záporoztak a kérdések; úgyhogy sok esetben az volt az érzésünk, hogy abbahagyni lehet az eszmecserét, a párbeszédet – fejezni nem. Számomra mindig élmények voltak ezek a találkozók, a felszabadult szellemi ritka szép ünnepei."

[4] Farkas Zoltán számításai alapján.
[5] Pap István szakmai beszámoló 1992. július 8.
[6] Cseke Péter: *Hazatérő szavak.* Püski, Budapest, 1993, 204., 205.

2.3. Tudományos munkássága

Az ötvenes évek elején tiltották a tudományos munkát azzal érvelve, hogy az Agronómia tanintézet nem kutatóintézet. A kutatást az ICAR (Institutul de Cercetări Agricole Române) végzi, de egyesek itt is, ott is dolgozhattak. Pár év után változott a rend s jött a parancs, hogy mindenki jelentse, milyen tudományos munkái vannak és mivel foglalkozik, illetve hogy a kutatás tematikáját azonnal terjessze elő jóváhagyásra. Ennek az intézkedésnek a fő célja az volt, hogy az Akadémia lefölözhesse az ötleteket.

Kéziratában így ír erről a kérdésről a professzor: „Eredeti tematikám a hegyvidéki mezőgépkísérleti állomás lett volna, de a gépészetről le kellett mondanom, mert a jogcím a szakmérnököké volt. Nem is lett évtizedekig semmi a hegyvidék gépesítéséből, míg végre a hetvenes évek végén megszületett az állomás. Viszont ha nincsen ötlet, elgondolás és tapasztalat, akkor csekély a reménység az eredményre.

Maradt tehát az állattenyésztés hatalmas területe, és roppant csekély lehetősége.

A fő kutatási témák így alakultak:

1. A külföldről behozott különböző háziállatok – fajták honosodása. Ez azért volt fontos, mert minden elvi elgondolás nélkül össze vissza hoztak mindent keletről és nyugatról egyaránt, hogy sok milliós kiadása után egymás után tűnjenek el a behozott tenyészetek.

2. A különböző szarvasmarha fajták alaktani, élettani hasznos sajátságainak alakulása, hozamképességük megállapítása, fokozásának lehetőségei; a hozamok ökonómiai alakulása különböző tényezők függvényében.

3. A gépi fejhetőség megállapítása a különböző szarvasmarha-fajta esetében, a gépi fejhetőségre történő szelekció.

4. Az egyparaméteres és több paraméteres szelekció összefüggése és kölcsönhatása hazai szarvasmarha-fajtáknál."[7]

Tudományos vizsgálódásainak eredményét szaktanulmányokban dolgozta fel. 40 tudományos dolgozatot írt (román nyelven is megjelentettek 11-et). Doktori értekezése: *Adalékok az Erdélyben tenyésztett szarvasmarha-fajták szelekciós paramétereinek ismeretéhez* (1972); 427 oldalból kivonatként 70 oldal nyomtatásban megjelent. Kéziratban maradt egy másik igen fontos munkája: *A szarvasmarhatenyésztés ökonómiája* (kb. 800 oldal). Munkáihoz rengeteg statisztikai adatot gyűjtött, felméréseket végzett, mindezeket grafikusan feldolgozta és ábrázolta. Állításait mindig számításokkal igazolta. Nem egy esetben képleteket dolgozott ki az eredményesebb bizonyításokhoz. Túlzott szerénysége miatt a háttérbe szorították, általában mellőzve volt. Nem részesítették kellő elismerésben. Erre jellemző példa: „Nem hagyhatom

[7]Pap István szakmai beszámoló 4. Staţiunea de Cercetări pentru Mecanizarea Terenurilor în Pantă. Lejtős területek művelését Kutató Állomás Kolozsváron

azonban említés nélkül egy külön tanulmányom esetén a pedagógiai tevékenységem megalapozásának idejéből: A magyarázat és megértés (75 oldal, 1949) kéziratában maradt.

Miután több ismert professzor az egykori Bolyai Egyetemről átnézte, doktori értekezésnek javasolták. A dolgozat végül is Tettamanti vendégprofesszor úr kezére került, aki visszadobta. A két vitás pont, amitől visszarettent: keményen cáfoltam, hogy a gondolkozás nem egyéb mint a külső tükröződése a belsőben (Lenin), mert a fényképezőgépnek nincs gondolata továbbá, hogy minden megértés szigorúan egyéni funkció és minden magyarázata alapelve az „argumentum ad hominem", a professzor így érvelt: <ne felejtsük, hogy az individuum a kollektivum terméke (premissza), így a megértés nem lehet individuális funkció (konklúzió)>. Ezt a professzor úr így mondta és azt hiszem most is szégyellné ha élne, mert „politikai" elgondolások alapján minősített és már akkor restelkedett miatta."[8]

2.4. A szakíró

Jelentősebb közölt munkái: 1943: *Pillangós virágú növények szerepe a szántóföldi termesztésben*[9]; 1951: *A kalászos növények ápolása*, 69 o.; 1951: *A kapásnövények ápolása*, 69 o.; 1953: *Búzatermesztők könyve*, 219 o.; 1954: *Az agronómus kézikönyve* (állattenyésztési rész, 100 o.); 1956: *Sertéshizlalás*, 183 o.; 1959: *Állattenyésztési tanácsadó*, 220 o. és II. kiadás 1964-ben; 1960: *Házinyúl- és szárnyastenyésztés*, 232 o.; 1989: *Háztáji állattenyésztés*; 1995: *Hagyomány és korszerűség a gazdálkodásban*, válogatta Makkai József, gazdakönyvtár sorozatban Kolozsvár, Asland kiadó; 1973-ban közölte a *Korunk* f.i. oldalain az *Egy állatnemesítő tapasztalataiból* c. tanulmányát.[10]

Külön figyelmet érdemel dr. Nagy Miklóssal közösen írt két könyvük. Az 1956-ban kiadott *Háziállatok takarmányozása* (még két kiadást megért 1961-ben és 1972-ben), illetve az 1957-ben megjelent *Bivalytenyésztés*, mely jó példa két kiváló koponya összefogására. A takarmányozási könyv egyaránt szolgált tankönyvül és a gyakorló állattenyésztők házikönyvéül. Tartalma ma is érvényes, csak a Takarmány Egységet át kell számítani Keményítő Értékre. Örökérvényűek az állattenyésztési tanácsadóban foglaltak is.

Kéziratban maradt fontos munkái: *A mezőgazdaság fejlődésének vázlatos összefoglalása*, 660 o. (1989. aug. 31.), amely egy ifjúsági műszaki lexikon számára készült; *Mezőgazdasági erdészet* (könyvtervezet); valamint történelmi, társadalmi vonatkozású elmélkedések több száz oldalban. Ezek tanulmányozásából kiderül, hogy milyen széleskörű tudással rendelkezett és mennyire pontosan fogalmazott. Minden mondata

[8] Pap István szakmai beszámoló.

[9] *Erdélyi Gazda Naptára* 1944, LXXIV. évfolyam, EMGE kiadás.

[10] *Korunk,* 1973. 4–5. szám

kerek, vonalvezetése tudatos, éles logikája célratörő. Szépíróként is csillogtatta képességeit. Erre példa az alábbi szövege:

„Különösen furcsán alakultak körülöttünk az emberi sorsok, dúlt a szédületes forgataga, s összeomlottak a világtraverzek. Csak néztük bénultan, bután. Menni kellene, de merre? Tenni valamit de mit? Nem tudtuk.

Aztán lassan-lassan derengeni kezdett. Újra megpendíteni a megbénult akaratot; megmozdítani a gondolatgépet, elindulni azon az úton, melynek a végén újra megtaláltuk önmagunkat.

Összefogni száz sóhajtó vágyat és megfékezni százezer füstölgő káromkodást, sárban, szennyben járni a szépség, a poézis után vágyakozva; foggal, körömmel küzdve, valamit teremteni a semmiből: kemény férfiember nehéz munkája volt.

S a férfiember néha megáll útján, s visszanéz; jó, ha ilyenkor mosolyt s örömet lát, s azt, hogy a nagy hágó megérte a fáradtságot: tiszta és zengő a tető, messzi a láthatár, s amit elért: győzelem, újra győzelem.

Új biztatás ez, s új öröm, nagy erő azok számára, kik akarva vagy végzetük folytán mások sorsát irányítják.

Majd ha a jelen távoli múlt lesz hadd hintse be a távolság a súlyos emlékeket a humor aranyporával, s ragyogjon vissza a feketeségből a barátság kedves, segítő, bátorító mosolya, néhány vers, melódia, a napkelték és naplementék színpompája, mint a legszebb harmónia.

Pap István (Sámuel) 1947. március."[11]

A rendszerváltás után több elemzést, fejtegetést és javaslatot írt, íme egy pár ezzel kapcsolatos téma: már 1990. január 21-én 12 oldalon megfogalmazta elgondolásait Románia mezőgazdasági termelésének átrendezésével kapcsolatban; értekezett a privatizálásról; szorgalmazta a vidéki turizmus beindítását, az állattenyésztés fellendítését, elemezte a falurombolást; terveket készített, előadásokat tartott; szükségesnek tartotta a szakkönyvkiadás újraindítását. A továbbiakban felsorolunk néhány címet: *Mitől őszül a gazda – a számítástól* (RMGE Évkönyv 1991; *Unele probleme sociale ale reformei grave actuale* (Az időszerű nehéz reform egyes szociális problémái), 1991. ápr. 4., 102–104; Alb Kiadó Bukarest); *Szeretem a gépet ha olcsón dolgozik* (Falvak Népe, 1991. szept. 21.); *Időtényező a mezőgazdasági termelésben,* 1992. nov. 16. Pap István ellenezte és bírálta a földtörvényt is: *Az új földtörvénnyel kapcsolatos néhány agrártársadalmi probléma Romániában* (1992. ápr. 11.); *Turisztikai műszaki szervezet* (1992. jan. 6.), román és német nyelven is; *Semmiről indulni,* RMGE Évkönyv 1995. 101–104., az Erdélyi Gazda kiadása, Kolozsvár, 1995); *Üzemgazdasági alapfogalmak* (102. oldal) 1993. dec. 16., uo.

[11] Szatmáry Ferenc Emlékkönyvébe.

3. Összefoglalás

Pap Istvánnak küzdelmes élete volt: sihederkorában az első, fiatalemberként a második világháborút élte át, s megszenvedte a szibériai fogságot is. Munkáséveit, akárcsak másokét, a kommunista kényszer bénította meg. Nemhiába állapítja meg keserű szájízzel, hogy „a megjelent hazai magyar nyelvű (mezőgazdasági) szakirodalom világért sem tükrözi az itteni szakemberek potenciálját, csupán azt, amit belőle adott körülmények között kilehetett nyomtatni.”.

Megállapítható, hogy egyik legjobban felkészült tanára volt a Mezőgazdasági Főiskolának, s egyik kitűnő előadója, ugyanakkor kiváló elemző (analizáló) és összefoglaló (szintetizáló) elme. Agytrösztnek tartották – kifogyhatatlan volt a jobbnál jobb ötletekből. Munkabírása hihetetlen volt. Hátrahagyott kézirata több mint tizenötezer oldalra becsülhető. Irigylésre méltóan fogalmazott, egyenesen írógépen írta szövegeit. Írásainak nagyrésze ma is időszerű.

Dr. Csávossy György búcsúztatójában tömören jellemzi Pap Istvánt:

„Széleskörű olvasottságával magasfokú rendszerező képesség, az összefüggések és a hatásmechanizmusok felismerése, borotvaéles logika és a jelenségekben rejlő törvények kibontakozásának képessége párosult. Mindez nem az elvont tudományt, hanem a tudományos gyakorlati tevékenységet szolgálta... Pista bátyánk az erdélyi rög, a fenyveseket dajkáló éghajlat táltos bélyegű szülöttje volt. A sokgyerekes székely család, a székely falu puritánságának neveltje. Örökölte az életrevalóságot, de megszenvedte edzettsége árát. Erdély kagylójában így teremnek szenvedésből és nélkülözésből, de hitből és tűrésből az igazgyöngyök.”

Emlékét nemcsak családja ápolja, hanem a még élő kollégái és volt tanítványai is. Az 1995-ös *RMGE Évkönyv*ben Makkay József, a 2000-es *Gazda Kalendárium*ban Farkas Zoltán emlékezett meg dr. Pap Istvánról. 2003-ban családja domborműves emléktáblát helyezett el a Korbuly-kripta falára, ahol örök álmát alussza. Felirata: Itt nyugszik Pap István, az agrártudományok doktora, a Magyar Tudományos Akadémia külső tagja. 1915–1994[12].

A Kolozs megyei RMGE 2004-ben, halálának tizedik évfordulóján, megemlékező konferenciát és összejövetelt tartott az EME-székházban. Személyét és munkásságát dr. Csetri Elek, dr. Egyed Ákos akadémikusok, dr. Cseke Péter és Farkas Zoltán méltatták. Kifejezték tiszteletüket nagy tudásáért, józan ítélőképességéért, szerették jószándékú segítőkészségéért, szerénységéért. Igényessége ellenére mindenkit tisztelt és igazi barátságot tartott a körülötte lévőkkel. Kiemelték Pap István sokoldalúságát és azt a tényt, hogy a mezőgaz-

[12] Rácz Laszló magyarországi szobrászművész.

daság minden egyes ágához nagyon jól értett, különösképpen az üzemtanhoz. Gyakorlati ember volt, a szakma minden területéhez hozzá tudott szólni. Mint minden székely, faragni és építeni is tudott. Emberséges, segítőkész, kötelességtudó, felelősségteli kiemelkedő személyiség volt. Még életében régi barátja, Benczédi Sándor kolozsvári neves szobrász, kerámiában mintázott plakettet készített, amelyet az EME Agrártudományi Szakosztály Könyvtárában szándékozunk elhelyezni.